

značenje sličnosti (koža - kožast, brježuljak - brježuljkast), no tada je riječ o pridjevu, a ne o imenici. Umjesto Šulekove *štitulje*, danas je uvriježen naziv *štitnjača*.

U drugom je primjeru prisutna sljedeća tvorba naziva: imenica + od + imenica u genitivu. Naziv *vonj* ne pripada suvremenom hrvatskomu književnomu jeziku, valja upotrijebiti imenicu *njuh*, a umjesto genitiva s prijedlogom *od* bolje je upotrijebiti pridjev koji ide na prvo mjesto: *njušni živac*. U tom se primjeru vidi Šulekova tvorbeno nedosljednost jer Šulek bilježi i drugi živac, *nervus opticus*, koji ne prevodi sa *živac od vida*, već *vidni živac*.

Nastavit će se u sljedećem broju

PITANJA I ODGOVORI

TIBETSKI I TIBETANSKI

 vakodneвно u hrvatskome tisku nailazimo na nedosljednu uporabu odnosnih pridjeva *tibetski* i *tibetanski*. *Tibetanski terijer*, *tibetanski mastif*, *tibetanske gljive*, *Tibetansko visočje*, samo su neki od primjera pogrješne uporabe tih pridjeva. Takvih pogrješaka nisu pošteđene ni neke enciklopedije i rječnici u kojima se također može pronaći bilježenje pridjeva *tibetanski* namjesto *tibetski* kao u primjerima *tibetansko-burmanski jezici* i *tibetanski lamaizam* te se za jaka gdjgdje kazuje da je *tibetansko govedo*.

Valja upozoriti na razliku u značenju pridjeva *tibetski* i *tibetanski*. Odnosni pridjev *tibetski* izriče odnos prema Tibetu, autonomnoj pokrajini u sastavu Kine. Pridjev *tibetanski* izriče odnos prema Tibetancima, pripadnicima starosjedilačkoga naroda koji većim dijelom živi na Tibetu, ali i u drugim kineskim pokrajinama, kojima su pripojeni dijelovi Tibeta. Iz navedenoga se jasno predočuje semantička razlikovnost odnosnih pridjeva *tibetski* i *tibetanski*: *tibetski* – koji se odnosi na *Tibet*, *tibetanski* – koji se odnosi na *Tibetance*.

Oba odnosna pridjeva navode svi suvremeni rječnici hrvatskoga jezika te bilježe njihovu značenjsku razliku. Ipak, u primjerima koji su dijelom pojedinih rječničkih natuknica uočava se neodgovarajuća uporaba odnosnih pridjeva *tibetski* i *tibetanski* jer se u pojedinim sintagmama oni neopravdano međusobno zamjenjuju. Takav je slučaj posebice u nazivlju jezičnih skupina koje obuhvaćaju pridjev *tibetski*. Primjerice, u Rječniku hrvatskoga jezika (2000.) zapisani su etnici *Tibetanc*, *Tibetanka* i *Tibetanci* te pridjevi *tibetanski* ('koji se odnosi na Tibetance') i *tibetski* ('koji se odnosi na Tibet'). Unutar natuknice *tibetanski* zabilježeni su višestruki jezikoslovni nazivi 'tibetanski jezik' i 'tibetansko-burmanski jezici'. Osmojezični enciklopedijski rječnik (2010.) uz odnosni pridjev *tibetanski* također navodi primjer *tibetanski jezik*. Potvrdu da u sintagmi *tibetski jezik* treba biti odnosni pridjev *tibetski*, a ne *tibetanski*, pronalazimo i u *Atlasu jezika* (2003.), u kojemu se govori da, kad je riječ o jezičnim skupinama, tada se obično uzima u obzir njihova zemljopisna (negdašnja ili sadašnja) rasprostranjenost. Stoga bi u nazivu *tibetsko-burmanski jezici* svakako trebao stajati pridjev *tibetski*, a ne *tibetanski*. Po istoj analogiji pridjev *tibetski*

stoji u nazivu *sino-tibetska jezična porodica* (koja obuhvaća *tibetsko-burmansku jezičnu granu*, koja je primjerice u Hrvatskome enciklopedijskom rječniku (2002.) zabilježena pod natuknicom *tibeto-burmanski* kojom se uvodi naziv 'tibeto-burmanski jezici').¹ Slično je i s pridjevom *tibetanski* u nekim zemljopisnim nazivima, koji ondje pogrješkomo stoji namjesto pridjeva *tibetski*. Primjerice, Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga (2007.) bilježi natuknicu *Tibetansko visočje*. *Tibetsko visočje* zemljopisni je pojam te se u njegovu nazivu odnosni pridjev *tibetski* ne bi trebao zamjenjivati pridjevom *tibetanski*. Također, u natuknici *Tibet* u istoj enciklopediji sintagma je *tibetanske granice* u kontekstu granica koje su se za ulazak stranaca u Tibet zatvorile 1850-ih. Iz konteksta se uočava da se granice odnose na Tibet, a ne na Tibetance, te bi zbog toga u zabilježenoj sintagmi *tibetanske granice* trebao stajati odnosni pridjev *tibetski*, a ne *tibetanski*.

Vratimo se načas početnim primjerima. Na temelju značenjske razlikovnosti odnosnih pridjeva *tibetski* i *tibetanski* može se reći da je pogrješno u višečlanim nazivima biljnoga i životinjskoga svijeta rabiti pridjev *tibetanski*, jer pridjev koji treba stajati u tim nazivima označuje zemlju podrijetla pojedine vrste. Prema tome, višečlani nazivi životinjskoga i biljnoga svijeta, koji nazivom obasežu pridjev kojim se naznačuje njihovo geografsko podrijetlo, trebaju sadržavati pridjev *tibetski*. Pravilno je: *tibetski terijer*, *tibetski mastif*, *tibetska gljiva*, *tibetsko govedo*. Također, u nazivu *tibetski lamaizam* treba stajati pridjev *tibetski*, a ne *tibetanski*,

jer je riječ o obliku lamaizma koji se razvijao i oblikovao u Tibetu. Dakako, imenica je ta koja određuje treba li uz nju stajati odnosni pridjev *tibetski* ili *tibetanski*, ali se za navedene sintagme može sa sigurnošću tvrditi da bi one trebale biti s pridjevom *tibetski*.

Uz pravilnu uporabu odnosnih pridjeva *tibetski* i *tibetanski* veže se pitanje tvorbe etnika. Naime, premda Vatroslav Rožić u 162. knjizi Radova JAZU 1905. godine ističe da bi etnici nastali prema Tibetu trebali glasiliti *Tibećanin* i *Tibećanka*, a ne *Tibetanac* i *Tibetanka*, u suvremenome hrvatskom jeziku prihvaćeni su oblici *Tibetanac* i *Tibetanka*, što se beziznimno potvrđuje u svim hrvatskim rječničkim i enciklopedijskim izdanjima. U njima se dosljedno bilježe likovi etnika *Tibetanac* i *Tibetanka*. Za razliku od likova etnika *Tibećanin* i *Tibećanka*, *Tibetanac* i *Tibetanka* zadržavaju nepromijenjenu osnovu riječi (u kojoj ne dolazi do jotacije), što ih čini semantički prozirnijima od etnika *Tibećanin* i *Tibećanka*. Takva je tvorba etnika opisana u Babićevoj Tvorbi riječi, u kojoj se napominje da se kod nekih osnova stranih toponima, sukladno hrvatskome tvorbenom sustavu, pridodaje sufiks *-anac* (ne *-janac*), čime se zadržava prozirnost etnika, odnosno njegova lakša razumljivost jer je izbjegnuta alomorfna, jotirana, osnova: „Sufiks *-ana(a)c* dolazi najčešće u tvorbi etnika... zatim dolazi na osnove uglavnom stranih toponima da se izbjegne morfonološka alternacija osnove: Afrikanac, Amerikanac, Donikanac, Gaetanac, Korzikanac, Marokanac, Meksikanac...“ (Stjepan Babić, Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, 1986., str. 67.) U taj se

¹ Valja obratiti pozornost i na pridjev *burmanski*. U skladu s *tibetski*, ovdje bi se moglo pomisliti da prednost treba dati obliku *burmski*, međutim, dodavanjem sufiksa *-ski* na osnovu *burm-* ostvaruje se skup od četiriju zatvornika, *burmski*, koji je izgovorna poteškoća pa pridjeve *tibetski* i *burmanski* tvorbeno treba razlikovati. Uz to, pripadnik se burmanskoga naroda naziva *Burmanac*, dakle *Burm+anac*, a ne **Burm+janac* > **Burmljanac* jer bi alomorfna osnova otežala razumijevanje.

niz može pridodati i *Tibetanac: Tibet+anac*. Međutim i upotreba oblika *Tibećanin* posve je razumljiva jer je *Tibećanin* tvoren sufiksom *-janac* koji je plodan i koji inače ima

prednost, ali ako drugačiji oblik nije općeprihvaćen. *Tibetanac* je, sudeći po suvremenoj normativnoj literaturi, općeprihvaćen.

Ljubica Josić

OSVRTI

NEKA JEZIČNA OBILJEŽJA BENEŠIĆEVIH RAZMATRANJA

Kaže se da istina uvijek izbije na vidjelo, kad – tad. Tako je bilo i s knjigom Franje Benešića *Razmatranja*, drugi svezak, koja je 2009. u Iloku predstavljena u pretisku, i to s crvenim označenim cenzorskim interventima zbog kojih je knjigu i zabranila starojugoslavenska vlast, dotično šestojanuarska diktatura. Od pet neuništenih primjeraka preostala su dva od kojih je jedan poslužio kao uzor za pretisak. Pronašao ga je, zna se, zauzeti poznavatelj Iloka i Iločana Mato Batorović, a izdala Gradska knjižnica Ilok, na čemu im čestitamo.

Pretisnuta knjiga ima 255 stranica, od toga je 227 stranica izvorni Benešićev tekst (*Razmatranja*, Prilozi), a ostalo je Dodatak u kojemu su riječi nakladnika, prikaz obitelji Benešić u Iloku i analiza djela F. Benešića.

Franjo Benešić najmlađi je od četiriju sinova Stjepana Benešića. Rođen je u Iloku 1877., a umro u Velikoj Gorici 1945. Nakon osnovne škole u Iloku pohađa gimnaziju u Osijeku, a potom odlazi na studij u Beč i Zagreb. Po školovanju doktor prava, svestrano obrazovana osoba, pokretač raznih udruga, ali i pozoran promatrač koji je svoja opažanja i životna iskustva sažeo u knjizi *Razmatranja*. Njegove nerijetko vrlo kratke, britke rečenice fasciniraju jasnoćom misli i izraza, često su to prave sentencije. Tiču se općeljudskih tema, naravi pojedinaca, naro-

da i vlasti pa su posebice u tom dijelu i bile podložne cenzorskim intervencijama. Evo, primjera radi samo nekoliko Benešićevih misli iz kojih je razvidna osobitost Benešićeva stava i stila: „Narodi se ne mogu uništiti dok im se ne uništi kultura.“ (str. 25.) To se i u ovom domovinskom ratu osjetilo: ciljano se uništavalo kulturne vrjednote, spomenike, crkve... Ili ove, svezremenski aktualne rečenice: „Ljudi uvijek sebi drže stranu, kad se o njima misli i govori da nekom drže stranu.“ (str. 26.), „Nema djela, kojemu ljudi ne bi mogli naći prigovora, jer je u njih zloba i zavist ne samo posvudna već i neiskorjenjiva.“ (str. 31.), „U politici napreduju oni, koji se protiskivaju, a ne koje se traži i zove.“ (str. 33.), „Zli su ljudi vrlo agilni i ustrajni. Kad bi dobri ljudi imali ista svojstva i bili brojni kao prvi, napredak bi ljudstva bio neizmjeran u prisposobi sa današnjim, koji se teško odcjepljuje od nule.“ (str. 10.)

Jedna je od rečenica koju je cenzor crvenim prekrizio, ova je, mislim i danas aktualna: „Fraza kad ne uspijeva, mijenja si oblik. Propovjednici jedinstva zato prema potrebi govore i u ime jugoslovenstva, novoevropsstva, čovječanstva i t.d.“ (str. 17.)

Za sljedeću rečenicu, koja je kritika ondašnjega stanja u državi, jasno je da je bila cenzurirana: „U narodu čiji sinovi u vojsci ne mogu nadići šaržu redova, a u diplomaciji čast vratarova podvornika, ne može pristojan čovjek govoriti o slobodi.“ (str. 29.)

Tako je prekrizen i ovaj odlomak: „U bilježnici jednog hrvatskog zatarača zabilje-